RAVON

schubben & slijm

RAVON nieuwsbrief voor en door vrijwilligers | nummer 12 | juli 2012

Resultaten Meetnet Reptielen 2011

Strabrechtse rugstreeppadden

Levendbarende duikt op in Bergherbos

Donderpadden in de schijnwerpers

colofon

Schubben & Slijm is de nieuwsbrief van Stichting RAVON en wordt uitgegeven door de vier grote vrijwilligersprojecten: Meetnet Amfibieën, Meetnet Reptielen, Verspreidingsonderzoek Reptielen en Amfibieën en Meetnet Beek- en Poldervissen. Schubben & Slijm wordt 4 keer per jaar verspreid aan alle waarnemers en monitoorders van RAVON.

ISSN (print): 1878-8343
ISSN (digitaal): 1878-8351

Stichting RAVON
Postbus 1413
6501 BK Nijmegen
www.ravon.nl
Adreswijzigingen kunt u doorgeven aan kantoor@ravon.nl

Foto omslag:
Levendbarende hagedis (Foto: Ineke Schaars)

Redactie
Edo Goverse (NEM Meetnet Amfibieën)
Ingo Janssen (NEM Meetnet Reptielen)
Jan Kranenbarg & Richard Struijk (NEM Meetnet Beek- en Poldervissen)
Jelger Herder (NEM VO Reptielen en Amfibieën)
Kris Joosten
Kopij kunt u sturen naar k.joosten@ravon.nl

Aan deze nieuwsbrief werkten verder mee
Alex Kloor
Arnold van Rijsewijk
Arthur de Bruin
Cees Appel
Cor Vos
David Vertegaal
Frank Spikmans
Gerrit Kolenbrander
Han Meerman
Harm Hofman
Ineke Schaars
Johan Thissen
Lodewijk Krapels
Mark Fonds
Mark van Heukelum
Mark Scheepens
Marnix de Zeeuw
Martijn Schiphouwer
Paul vd Poel
Peter Frigge
Phillip van de Ven
Richard Slagboom
Ronald de Boer
Sietske van Maren
Wendy Bach-Kolling
Wilco de Bruijne
Wim de Wild

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C019440

Vormgeving - layout:
Pleun van der Linde
Ten Brink - Cross Media Solutions

Druk:
Ten Brink

Deze nieuwsbrief is mede mogelijk gemaakt door:
Centraal Bureau voor de Statistiek, Gegevensautoriteit Natuur, Universiteit van Amsterdam, RAVON

inhoud

3 Redactioneel
4 Opportunistische rugstreeppadden
5 Kreeft schaart kleine watersalamanderlarve
6 Kolonisatie levendbarende hagedis Montferland
7 Paddewoorden
8 Blinde ringslang redt zich prima
8 Zandhagedis op Goeree
9 Dommelse beekprik in opmars?
9 Droge prik
10 Rivierdonderpad in de schijnwerper
10 DNA-barcoding – Help je mee?
11 Marmergrondel bereikt noord Noord-Holland al!
11 Eerste waarneming van predatie op rivierprik door zwartbekgrondel
12 Resultaten meetnet reptielen 2011
16 Paai vanuit verschillende invalshoeken
18 De amfibieschimmel in Groessen
20 Hemelvaartweekend 2012
21 Portret van een exoot: de witvingrondel
22 Nieuwe namenlijst Nederlandse vissoorten; werkdocument versie 2
22 Activiteitenoverzicht
23 Contactpersonen
24 In the spotlight

4

8

12

20

redactioneel

Nieuwkomers

Zo nu en dan kijk ik afgunstig naar specialisten van andere soortgroepen. Waar de inheemse reptielfauna al eeuwenlang onveranderd is, zijn er bij andere soortgroepen steeds vaker waarnemingen van nieuwkomers te melden. Hierbij gaat het om soorten die Nederland na eeuwen afwezigheid weer koloniseren (kraanvogel, zilverreigers), soorten die hun areaal uitbreiden (wespenspin, grote bosmuis), soorten die vanwege nieuwe verbindingen Nederland weten te vinden (veel vissen) en soorten die (onbedoeld) door de mens worden geïntroduceerd (Amerikaanse brulkikker, roodwangschildpad, halsbandparkiet). Deze nieuwkomers worden met wisselend enthousiasme ontvangen, van juichende persberichten over kraanvogels tot eliminatie van lastpakken zoals de brulkikker.

Bij de reptielen zijn er helaas alleen maar nieuwkomers uit de categorie ‘ongewenst’. Rood- en geelwangschildpadden worden nog wel getolereerd omdat zij zich (nog) niet kunnen voortplanten in Nederland maar met de Russische rattenslang maakt men het liefst korte metten.

Echte nieuwkomers zijn bij de reptielen op korte termijn ook niet te verwachten in Nederland. De dichtstbijzijnde populaties van potentiële nieuwkomers bevinden zich in Duitsland en Noord-Frankrijk op honderden kilometers afstand. Vaak gaat het daarbij ook nog om plaatselijk zeldzame soorten waarvoor veel inspanningen worden verricht om ze voor de toekomst te behouden (westelijke smaragdhagedis, dobbelsteenslang en in Duitsland de esculaapslang). Gezien de landschappelijke barrières is kolonisatie van Nederland door deze soorten vrijwel onmogelijk en zullen we het tot in lengte van dagen met slechts zeven soorten reptielen moeten doen. Zo'n kleine en overzichtelijke soortgroep heeft echter ook zijn voordelen: determinatieproblemen zijn beperkt en je kunt als reptielspecialist én -vrijwilliger snel de diepte in om meer over de afzonderlijke soorten te weten te komen.

Zo hebben meerdere vrijwilligers zich de afgelopen jaren ontwikkeld tot heuse specialisten die hun kennis in het veld hebben opgedaan; kennis die we dankbaar gebruiken om onder andere deze nieuwsbrief te vullen. Wat mij betreft is dat één van de leukste spin-offs van het Meetnet Reptielen, je ziet vrijwilligers uitgroeien tot heuse specialisten!

Ingo Janssen

Opportunistische rugstreeppadden

Ik inventariseer al een aantal jaren amfibieën op de Strabrechtse Heide. Dat gebeurt volgens een vast protocol met jaarlijks dezelfde watertjes zoals is beschreven in de *Handleiding voor het monitoren van amfibieën in Nederland*. Zo kunnen de gegevens jaarlijks en over heel Nederland met elkaar vergeleken worden. En daar worden vervolgens statistieken en daarmee trends over de jaren heen uit gedistilleerd.

Een van de amfibieën die ik daarbij op de Strabrechtse Heide elk jaar tegenkom is de rugstreeppad. Een merkwaardig padje, want het diertje is maar klein, dat de winter in kelders, kassen, onder houtwallen etc. doorbrengt. Onmiskenbaar herkenbaar aan de streep over de rug. Ook bij hele kleine dieren. En het feit dat ze niet springen maar wel hard kunnen rennen. In april komen ze tevoorschijn. Als de mannetjes hun vrouwtjes roepen, kunnen ze, met hun enorme keelzak, een luid krassend geluid maken. Alsof je met een spijker over een (haar)kam strijkt. Een geluid dat wel een kilometer ver te horen is. Zeer karakteristiek. Probleem is alleen: wanneer doen ze het? En waar?

Door ervaring wijs geworden weet ik intussen dat ze een voorkeur hebben voor zeer ondiep water. Zoals bij de Lobeliabaai (een deel van het Beuven) op Strabrecht. De snoeren worden daarbij door het vrouwtje om planten gewikkeld. Terwijl het mannetje, dat ze op haar rug meedraagt, de eieren bevrucht. Soms liggen tientallen snoeren bij elkaar. Het voordeel van ondiep water: de eieren kunnen zich in de warme zon snel ontwikkelen. Er leven geen vissen die de eieren opeten. Opbrengst dus 100%. Het gevolg: paddenregen (allemaal kleine rugstreeppadjes die tegelijkertijd het water verlaten) in juli. Nadeel: als de zon teveel schijnt in de tijd dat de larven nog dikkopjes zijn, bestaat er kans op opdroging van het water. En dus ook van de dikkopjes. Waardoor de opbrengst tot nul reduceert. Typisch een geval van alles of niks strategie.

Biotoop bij de Lobeliabaai

Ik heb beide fenomenen al eens meegemaakt. Het gevaar wordt door de rugstreeppad overigens nog gespreid, doordat ze niet allemaal tegelijk eieren leggen maar hun legsels over een paar maanden verspreiden. Ook in juni kun je dus nog snoeren aantreffen.

Cor Vos
(IVN Asten/Someren)

Parende rugstreeppadden

Rugstreeppaddensnoeren in het water

Snoeren close-up. Opvallend is dat ik zowel dubbelvoudige eisnoeren (zoals op de foto en altijd bij de gewone pad) als enkelvoudige snoeren heb gevonden.
Naschrift redactie: "dubbele snoeren" komen soms voor bij rugstreeppadden.
(Foto's: Cor Vos)

Kreeft schaart kleine watersalamanderlarve

Richard Slagboom mailde ons eind oktober 2011 de volgende foto's en bijschrift van een bijzonder heterdaadje.
Tijdens het monitoren van amfibieën in Polder Blokweer doen wij (Corné Stam en ik) ook een paar scheppen met het schepnet. Daarbij vangen wij de laatste tijd steeds meer Amerikaanse rivierkreeften. Gelukkig is het nog niet zo gek als in de Krimpenerwaard, waar ik regelmatig meerdere exemplaren te gelijk in het net aantref. Deze gevlekte Amerikaanse rivierkreeft had echter twee larven van de kleine watersalamander in z'n schaar... De foto is genomen direct nadat wij het beest uit het net haalden!

Richard Slagboom

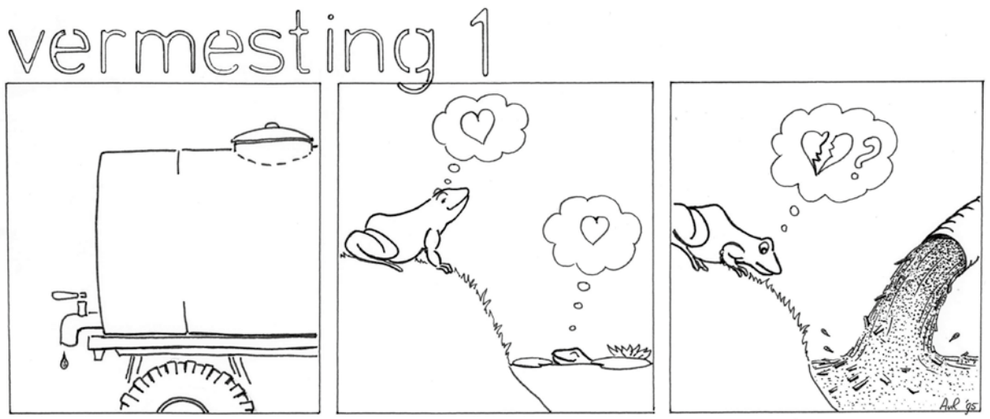

Cartoon: Arnold van Rijsewijk

Kolonisatie levendbarende hagedis Montferland

Het komt tegenwoordig zelden voor dat we iets positiefs kunnen melden over de levendbarende hagedis. De soort doet het momenteel niet goed in Nederland en het is dan ook verheugend dat deze soort afgelopen jaar is opgedoken op een traject in Montferland. De stuwwal van Montferland werd al bewoont door zandhagedissen, hazelwormen en gladde slangen en nu dus ook de levendbarende hagedis.

Opengekapte corridor. (Foto: Gerrit Kolenbrander)

Vreugde

De monitoorder ter plekke is Ineke Schaars: "Tot mijn grote vreugde kan ik mededelen dat we een nieuwe reptielsoort hebben in ons Bergherbos: de levendbarende hagedis, *Zootoca vivipara*. Ik zag hem vanmiddag tijdens het tellen op de Buchelseheide. Eerst dacht ik dat het een jong vrouwtje zandhagedis was maar het plaatje klopte niet, het kopje was te klein en ze was erg rood... maar ze was al weg. Ik wou al verder lopen en dacht dat wil je alleen maar graag zien, een levenbarende hagedis. Maar stel je toch eens voor dat het er wel een is... Dus toch maar even geduld hebben. Het heeft zeker een half uur geduurd voor hij me genoeg vertrouwde om te blijven liggen zodat ik een goede foto kon maken en ja hoor... een mannetje levendbarende hagedis. Wat een feest, nou maar hopen dat het een blijvertje is."

Uitzonderlijk

De herpetofauna van de stuwwal van Montferland is goed bekend en de levendbarende hagedis werd slechts sporadisch aangetroffen in het aangrenzende Duitse deel, net ten zuiden van A3/E35. In het Nederlandse deel werd deze soort, ondanks intensief monitoren (er liggen meerdere trajecten in en rond het Bergherbos) nog nooit gezien.
Afgelopen jaren heeft er in het Bergherbos een reptielvriendelijk beheer plaatsgevonden: bestaande leefgebieden (heides) zijn vergroot en met elkaar verbonden door opengekapte corridors in de verwachting dat zo de populaties van de vaste bewoners hazelworm, zandhagedis en gladde slang voor de toekomst zouden zijn veiliggesteld. Het is dan ook zeer verrassend dat een soort die het momenteel niet goed doet toch weet te profiteren van de verrichte inspanningen. Hoewel niet duidelijk is waar deze levendbarende hagedis vandaan komt lijkt het voor de hand te liggen dat hij vanuit Duitsland de grens én de Autobahn heeft overgestoken om het traject van Ineke te bereiken.

Toekomst

Nu er tenminste één levendbarende hagedis de oversteek heeft gewaagd is het afwachten hoe de situatie voor deze soort zich verder ontwikkeld. Als de soort vaste voet krijgt lijkt er voldoende geschikt habitat (onder andere kapvlaktes) om een flinke populatie op te bouwen maar dat is vooralsnog toekomstmuziek want er is tot dusver slechts één mannetje waargenomen. Ineke en haar collegamonitoorders in het Bergherbos houden ons op de hoogte van deze interessante ontwikkelingen.

Ineke Schaars & Ingo Janssen

Mannetje levendbarende hagedis, de eerste voor het Bergherbos, en een juveniele zandhagedis. (Foto's: Ineke Schaars)

Paddewoorden

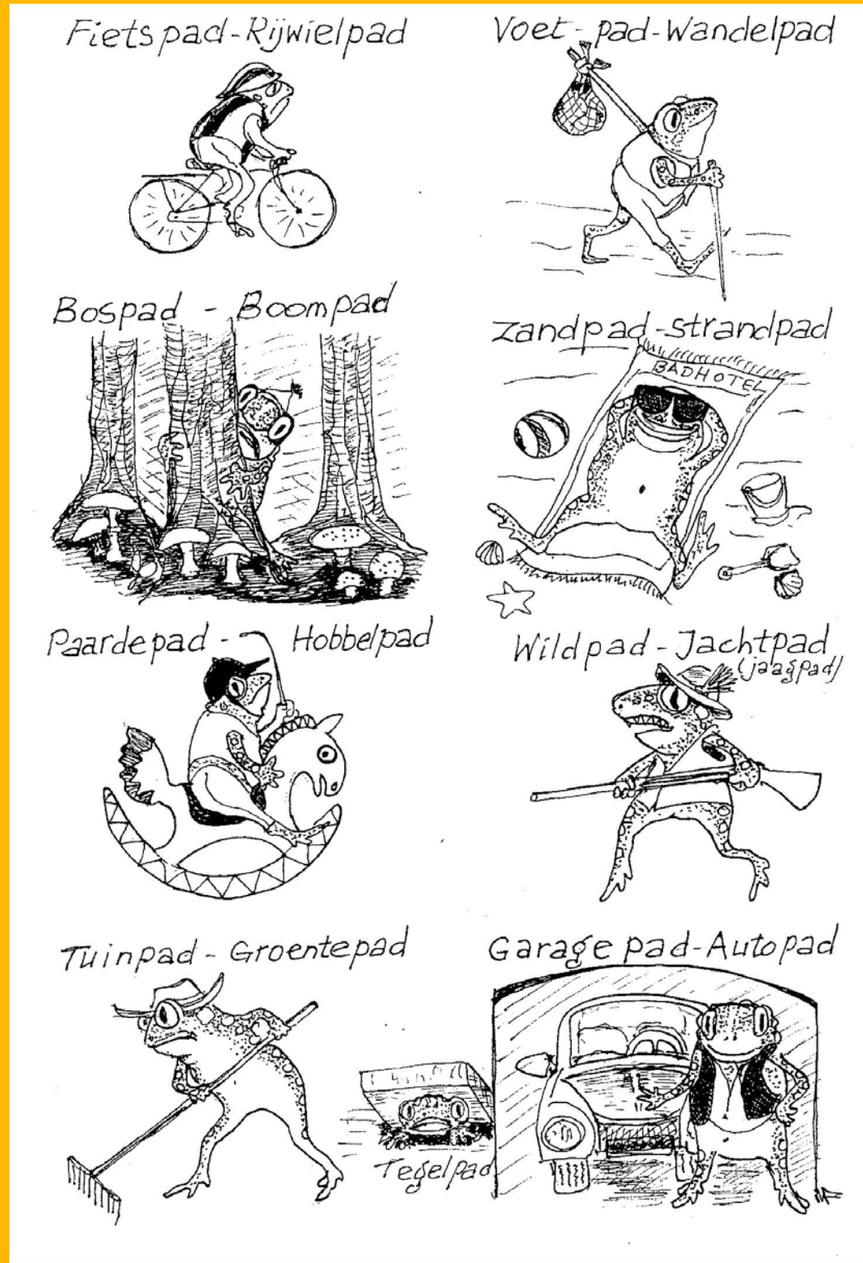

Mark Fonds

Blinde ringslang redt zich prima

Blinde vrouwtje ringslang. (Foto's: Ingo Janssen)

Tijdens deze korte pauze werden we door twee toeristen gewezen op een 'adder' die door het water zwom... die adder bleek natuurlijk een ringslang die zich verschanste op een eilandje in het midden van het salamandergat. Zonder lieslaarzen was het echter onmogelijk dit exemplaar te vangen.

Tijdens een tweede ronde langs de oevers zagen we een dikke ringslangvrouw pal naast het water liggen die makkelijk gepakt kon worden. Tijdens het afnemen van het wangslijm voor het DNA-onderzoek merkten we dat deze grote ringslangdame (95 cm) haar beide ogen miste! Desondanks zag ze er prima uit en leek vol met eieren te zitten.

Tijdens een trajectbezoek op de Veluwe dit voorjaar waren we iets eerder klaar dan verwacht. Om de tijd toch reptielvriendelijk te doden togen boswachter Harm Hofman en ondergetekende naar het salamandergat bij Apeldoorn om te kijken of we één of meerdere ringslangen konden vangen voor het genetische onderzoek van de UvA studenten.

Een eerste ronde langs de oevers leverde geen ringslangen op dus werd er eventjes gepauzeerd met boterham en frisdank.

Hoe de dame in kwestie haar ogen heeft verloren is niet te achterhalen maar het lijkt haar niet te deren, ze weet haar voedsel te vinden en gezien haar zwangerschap weten de mannetjes ringslangen haar ook te vinden. Enkele dagen later ving Harm deze gehandicapte ringslangdame trouwens weer, op ongeveer dezelfde plek. Blijkbaar is de trefkans wel hoger bij blinde ringslangen!

Harm Hofman & Ingo Janssen

Zandhagedis op Goeree

Afgelopen voorjaar bezochten we een traject in de duinen van Goeree, de meest zuidwestelijke vindplaats van deze soort in Nederland. Waar de zandhagedis het elders in Nederland goed doet en zonder veel moeite gespot kan worden is dat op Goeree bepaald niet het geval. De soort is er zeldzaam en grote delen van het aanwezige duin zijn niet bezet.

Nieuw traject

Enkele jaren geleden maakten we in Schubben & Slijm melding van een zandhagedis op Goeree. Naar aanleiding van die melding is Cees Appel in samenwerking met Han Meerman van Natuurmonumenten begonnen met monitoren op een traject door de duinen nabij de vuurtoren. Na twee jaar intensief tellen stond de teller nog steeds op nul maar werden er wel zo nu en dan zandhagedissen gezien door derden. Tijdens ons bezoek afgelopen voorjaar hebben we het traject iets verlegd, de meldingen kwamen uit de zeereep en die is derhalve nu ook opgenomen in het traject. Nog tijdens het uitzetten van het traject werd er tussen het helmgras in de zeereep een vrouwtje zandhagedis gespot!

Vreemd

De situatie op Goeree is vreemd vergeleken met de duinen op het vaste land waar de zandhagedis meestal goed vertegenwoordigd is. Naar de oorzaken hiervan kunnen we vooralsnog slechts gissen. Het ligt echter voor de hand dat de geïsoleerde ligging van de duinen op dit eiland een van de oorzaken is, er is geen grote bronpopulatie in de buurt van waaruit herkolonisatie kan plaatsvinden. De zeer kleine restpopulatie die nu leeft in de duinen van Goeree is al decennia lang verstoken van nieuw bloed en lijdt mogelijk onder de gevolgen van inteelt. Dankzij het verlegde traject kunnen we de komende jaren hopelijk iets meer te weten komen over de situatie van de zandhagedis in deze interessante uithoek van Nederland.

Cees Appel, Han Meerman & Ingo Janssen

Dommelse beekprik in opmars?

In Noord-Brabant hebben beekprikken tot nu toe bekende paaiplekken in de Dommel bij Veldhoven, Keersop en Beekloop. De grootste populatie komt voor in de Keersop. Dit is de enige populatie die de kanalisatie en verslechtering van de waterkwaliteit in de jaren '50 tot '80 overleefd heeft. Maar de laatste jaren lijkt de beekprik bezig met een opmars in de Dommel. Werd de vissoort tijdens een visstandonderzoek in het voorjaar van 2011 alleen nog aangetroffen nabij knooppunt De Hogt, ten zuiden van Eindhoven, dit voorjaar werden er tijdens onderzoek door Arcadis drie volwassen beekprikken aangetroffen bij de Hooydonkse Molen.
Het onderzoek was gericht op de werking van de vispassage bij de Hooydonkse Molen. De nieuwe vindplaats is maar liefst 15 kilometer benedenstrooms van de plek waar ze in 2011 gevangen zijn. Het is dan ook een grote verassing om de beekprikken zo ver benedenstrooms van Eindhoven nog aan te treffen. Zijn er toch nog geschikte paaiplekken voor de beekprik nabij de Hooydonksche molen of ondernamen deze volwassen dieren hun trek door Eindhoven naar de bekende paaiplekken? Dit blijft nog een raadsel...

Mark Scheepens (Waterschap De Dommel) **Wilco de Bruijne** (ARCADIS) **Mark van Heukelum** (ARCADIS) **Phillip van de Ven** (ARCADIS)

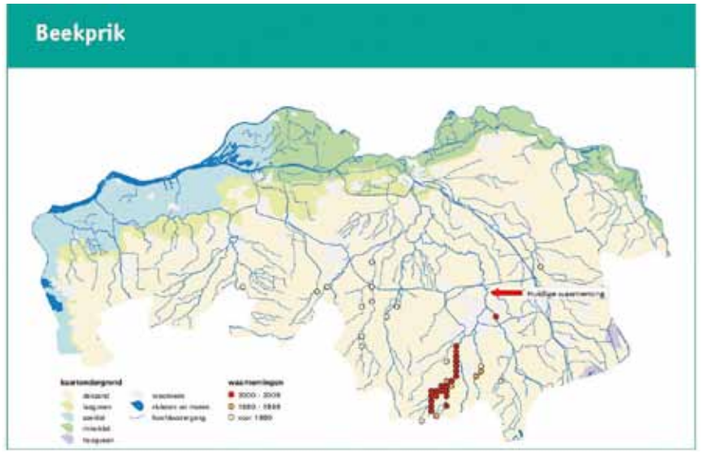

Verspreiding van beekprik in Noord-Brabant. (Bron: Vissenatlas Noord-Brabant)

Droge prik

De genoemde rivierprik die zichzelf op de kant probeert te zwemmen. (Foto: David Vertegaal)

Het is 28 augustus 2009, midden op een zonnige dag. Tijdens het vliegvissen op de Nederrijn ter hoogte van Meinerswijk zie ik wat kriebelen in het ondiepe water tussen 2 kribben. Iets dat zijn uiterste best doet om het droge op te komen. Even later is het zo ver en ligt het visje/aaltje/prikje (?) van circa 4 cm op het zand. Ik denk: dat kan nooit de bedoeling zijn, en de komende minuten houden we elkaar lekker bezig. Ik zet het diertje terug in het water, en het diertje zwemt zich weer droog. Op een gegeven moment geef ik het maar op, moeder natuur zal het wel beter weten. Ik maak nog een foto want ik wil toch wel graag weten wat het is. Inmiddels is duidelijk dat het om een rivierprikje gaat.

David Vertegaal

Rivierdonderpad in de schijnwerper

Speciaal voor de rivierdonderpad vinden dit jaar door heel Nederland zaklampexcursies plaats. Tijdens deze excursies worden structuurrijke ondiepe oevers met helder water afgespeurd naar deze vissoort. De rivierdonderpad laat zich namelijk 's nachts een stuk beter zien dan overdag wanneer hij onder de stenen ligt. Er staan nog een paar excursies op de agenda dus je hebt nog kans om deel te nemen (zie RAVON-website).

De zaklampexcursies voor de donderpadden worden gehouden in het kader van het Meetnet Beek- en Poldervissen. Dit meetnet heeft als doel de verspreiding van de rivierdonderpad en andere vissoorten up-to-date te houden en trends te berekenen. Per vissoort zijn voor het meetnet kilometerhokken geselecteerd waarin naar de soort gezocht dient te worden.

Je kunt zelf ook een bijdrage leveren voor de rivierdonderpad of een andere vissoort door aan het meetnet deel te nemen via www.vissen.invoerportaal.nl

Martijn Schiphouwer

Donderpad in de schijnwerper

Een vis waarnemen die zich overdag tussen de stenen verstopt? Onmogelijk, zou je denken. Het tegendeel blijkt waar. De rivierdonderpad verlaat 's nachts zijn schuilplaats en gaat op jacht. Deze "prooi" voor een sterke belichting in zoekt water. Hier vertrut hij een persoon goedgevulde zorg van een waarnemer. Wil jij ook in het donker op jacht naar deze mysterieuze vis? Ga dan dit jaar mee met een van de excursies bij jou in de buurt!

Opgeven kan via de agenda op www.ravon.nl

Verspreiding

De rivierdonderpad komt voor in zuiver-zuurstofrijke wateren met stenen. Doordat het waterpeil van sommige beken sterk kan schommelen, is de rivierdonderpad op veel plaatsen verdwenen. Hij is bijvoorbeeld niet meer te vinden in de Aa, de Dommel, Tungelroyse beek, Reusel, Ingendonkse beek, Run, Mark, Dinkel, Regge, Vecht, Overijsselse Vecht, Hierdense beek, Leerinkbeek, Oude IJssel, Berkel, Slinge, Oude Schipbeek, Aalsbeek, Groenlose Slinge, Boven Slinge

Resultaten meetnet reptielen 2011

Ingo Janssen & Marnix de Zeeuw

De monitoring in 2011

In 2011 werd er voor het 18e achtereenvolgende jaar gemonitord. Er kwamen gegevens binnen van 314 trajecten. Dat is iets minder dan voorgaande jaren. Mede vanwege de ingebruikname van de internetportal en de fysieke verhuizing van de werkgroep monitoring konden de data van enkele trajecten helaas niet meer meedoen met de analyses. Deze gegevens zullen volgend jaar met terugwerkende kracht worden verwerkt.
Op de 314 trajecten zijn 2.020 bezoeken afgelegd (gemiddeld 6,4 bezoeken per traject) en is 17.764 keer een slang of hagedis gezien (8,8 reptiel per bezoek).
Evenals alle voorgaande monitoringsjaren is de zandhagedis het vaakst gezien (6.785), terwijl de gladde slang traditiegetrouw het minst vaak gezien werd, afgelopen jaar 310 waarnemingen.

Het weer in 2011

Het jaar begon met een vrij koude, droge winter en een normale hoeveelheid zon. De lente was de droogste en zonnigste in tenminste 100 jaar. Met een gemiddelde temperatuur van liefst 11,0 °C was de lente van 2011 de op één na zachtste sinds 1706! Deze schitterende lente werd gevolgd door een zeer slechte zomer: de zomer was nat (natste zomer sinds 1906), vrij koel en de somberste sinds 14 jaar. De herfst was weer zeer reptielvriendelijk: zeer zacht, zeer zonnig en droog.

Hazelworm

De index van de hazelworm is ten opzichte van de voorgaande jaren licht gestegen waardoor de trend voor het eerst gekwalificeerd wordt als *sterke toename*. Verheugend is de statistische zekerheid waarmee we uitspraken kunnen doen over de index van deze soort, het Meetnet Reptielen kan tegenwoordig ook voor deze moeilijk vindbare soort betrouwbare cijfers genereren.

(Foto: Sietske van Maren)

Hazelwormen werden vooral gezien in Maastricht, Het Gooi en op de Veluwe. De hoogste aantallen werden gezien onder de plaatjes in Het Gooi (25 stuks).

Zandhagedis

Onze makkelijkst waarneembare soort werd ook in 2011 weer heel vaak waargenomen. Op de Utrechtse Heuvelrug werden tijdens een telronde liefst 134 zandhagedissen gezien. Ook in Montferland en de duinen van Noord- en Zuid-Holland werden grote aantallen zandhagedissen op de trajecten waargenomen. De soort neemt al jaren toe in Nederland en daar lijkt voorlopig geen verandering in te komen. Met groeiende populaties mag er zeker rondom de kerngebieden rekening gehouden gaan worden met kolonisatie van nieuwe leefgebieden, al zal dat in het huidige landschap en met de huidige vooruitzichten (geen verdere realisatie EHS) een hele tour gaan worden.

De trendgrafieken tonen de jaarlijkse index, de trendlijn en de jaarlijkse inspanning - de grootte van de bubbel is een maat voor het aantal trajecten dat voor iedere soort jaarlijks is geinventariseerd.

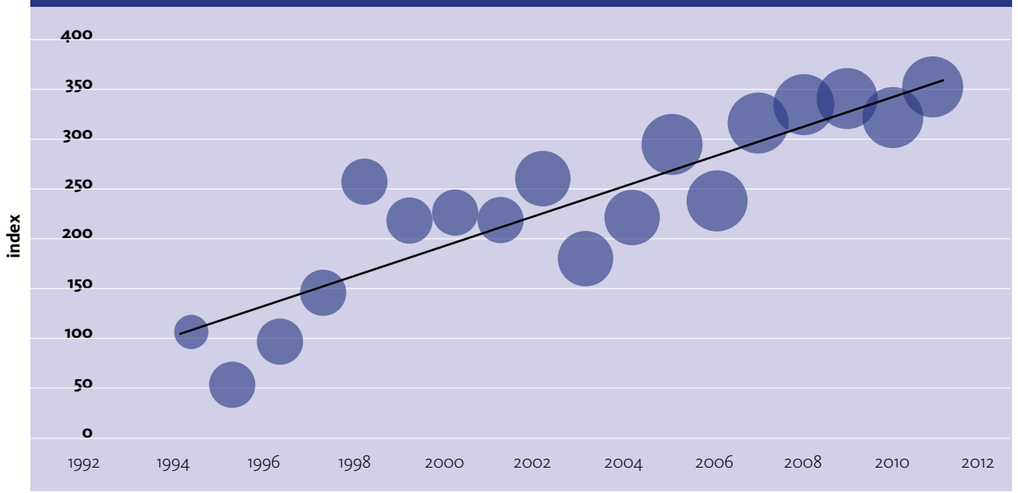

Hazelworm, *Anguis fragilis* | *sterke toename (p<0.05)*

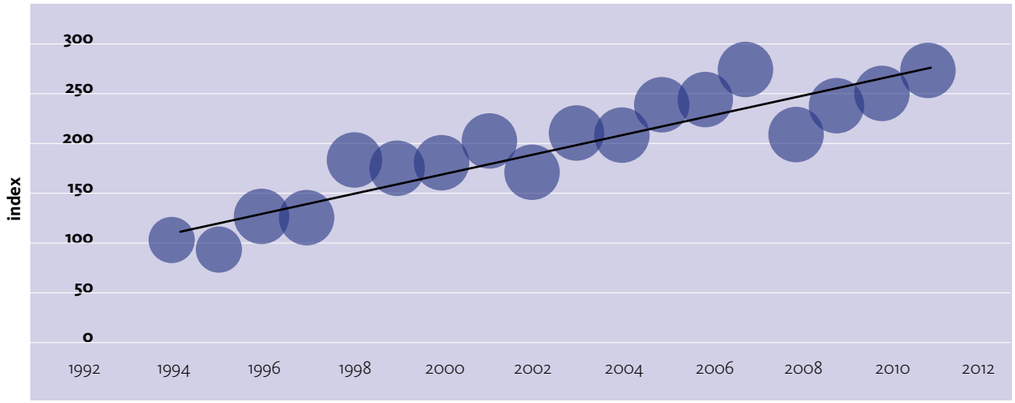

Zandhagedis, *Lacerta agilis* | *matige toename (P<0.01)*

(Foto: Paul vd Poel)

Levendbarende hagedis

Met deze eens zo algemene soort gaat het al jaren niet zo best. In 2011 nam de levendbarende hagedis in ieder geval niet verder af, voor het vierde achtereenvolgende jaar neemt de index voor deze soort zelfs licht toe. Dat verandert echter niets aan de beoordeling van de langjarige trend, net als in de voorgaande jaren is dat een *matige afname*.
Grote aantallen levendbarende hagedissen zijn vooral gezien in Het Gooi, Drenthe en de Veluwe. Opvallend is dat al de topscores van deze soort uit september stammen.

Muurhagedis

2011 was een prima jaar voor de muurhagedis. In Maastricht werden ze in grote aantallen waargenomen met als uitschieter de telling van 14 oktober toen er liefst 167 adulten en 167 juvenielen werden waargenomen. De muurhagedis heeft inmiddels ook langs het gereactiveerde spoor richting Lanaken

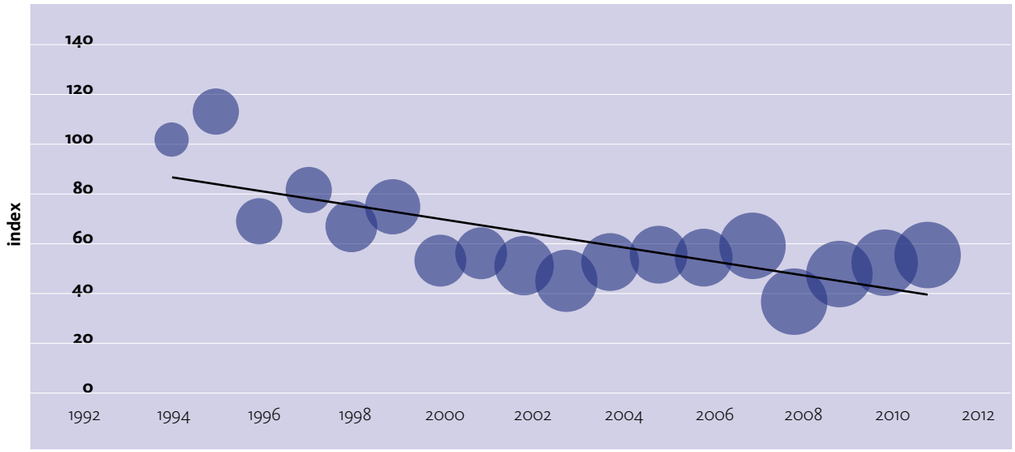

Levendbarende hagedis, *Zootoca vivipara* | *matige afname (p<0.01)*

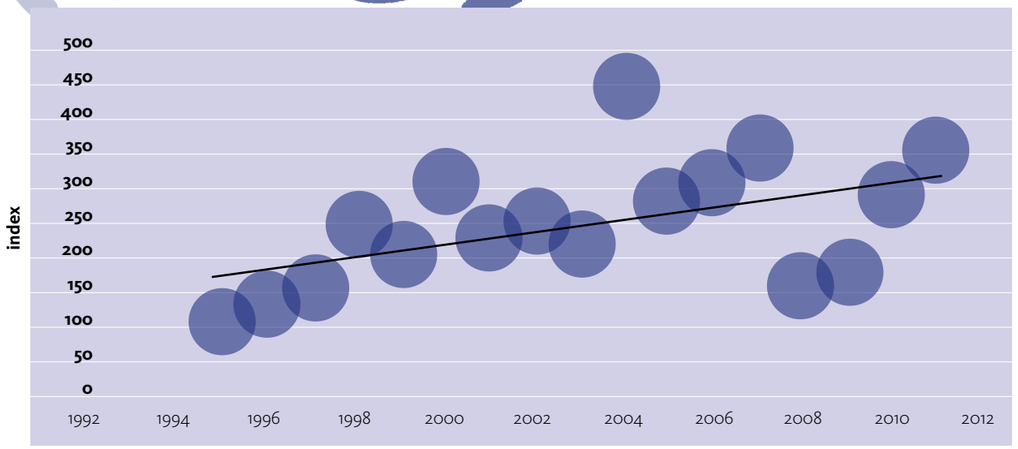

Muurhagedis, *Podarcis muralis* | *matige toename (p<0.01)*

(Foto: Alex Kloor)

(B) de vervangende muurtjes geaccepteerd. Op steeds meer muurtjes wordt de soort waargenomen en het lijkt er sterk op dat de compenserende maatregelen ditmaal succes hebben. De populatie in Maastricht, die in 2008 een zware terugval te zien gaf, lijkt inmiddels het verloren terrein weer te hebben goed gemaakt. Toch blijft de situatie voor deze soort zorgelijk, al was het maar omdat er slechts één natuurlijke (meta) populatie in Nederland leeft.

Gladde slang

Voor de moeilijk vindbare gladde slang kunnen nu ook betrouwbare gegevens worden verkregen, deze soort komt *stabiel* in Nederland voor. In Brabant en op de Veluwe zijn de laatste jaren nieuwe trajecten voor deze soort gerealiseerd waardoor de steekproef nu voldoende groot is voor betrouwbare cijfers. Gladde slangen zijn vooral op de trajecten in de Peel en op de Veluwe waargenomen. Het gros van alle waarnemingen stamt uit de periode na half juni, daarvóór worden gladde slangen slechts mondjesmaat waargenomen.

(Foto: Wim de Wild)

Ringslang

De ringslang liet ook in 2011 geen grote toe- of afname zien. De soort werd in grote aantallen waargenomen op bekende vindplaatsen in Utrecht, Het Gooi en de Noordoostpolder. Verrassend zijn de behoorlijke aantallen (max 13 exemplaren) die

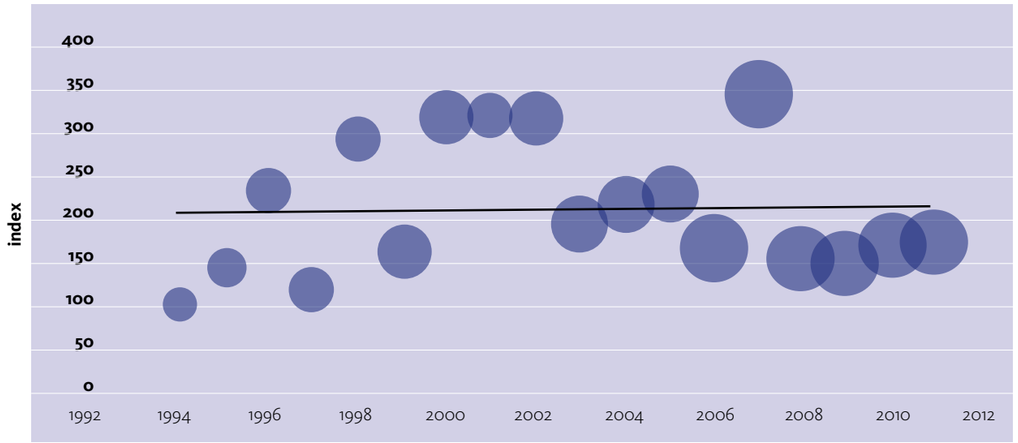

Gladde slang, *Coronelia austriaca* | *stabiel*

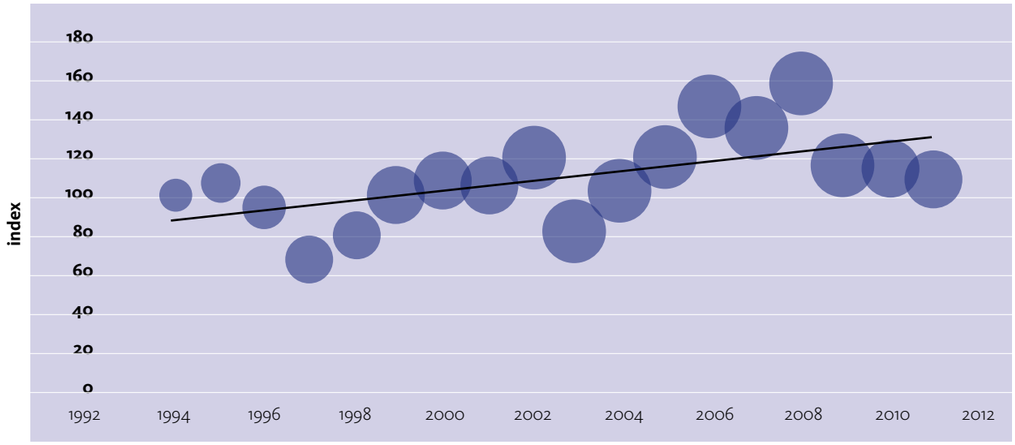

Ringslang, *Natrix natrix* | *matige toename (p<0.01)*

(Foto: Wendy Bach-Kolling)

in Zuid-Limburg werden gezien, de soort lijkt hier inmiddels vaste voet aan de grond te hebben verkregen mede dankzij de aanleg van enkele strategisch geplaatste broeihopen. Opvallend is het verschijnen van de ringslang op een langlopend traject op de noordelijke Veluwe: op de Waschkolk werd op 10 september voor het eerst sinds 1999 een ringslang waargenomen, na de adder en gladde slang de derde inheemse slang die hier is gezien!

Adder

De index voor de adder is lager dan de afgelopen jaren, desondanks wordt de trend van deze soort beoordeeld met *matige toename*. In de dataset ontbreken enkele belangrijke trajecten vanwege ziekte van de waarnemers (o.a. Hardenberg) en waarnemerswisselingen (o.a. Drenthe). We verwachten dat deze trajecten in 2012 wel weer resultaten gaan opleveren. Grote aantallen adders werden vooral in Drenthe en Friesland waargenomen. De adder is gevoelig voor verstoring rondom de voorjaarszonplaatsen. De soort kan daar makkelijk worden opgespoord door o.a. (natuur)fotografen die daarbij lang niet altijd zorgvuldig met de dieren en hun leefomgeving omspringen. Dat zij daarbij voorzichtig moeten zijn en gedragscodes moeten naleven zouden ze zo langzamerhand toch wel moeten weten.

(Foto: Ronald de Boer)

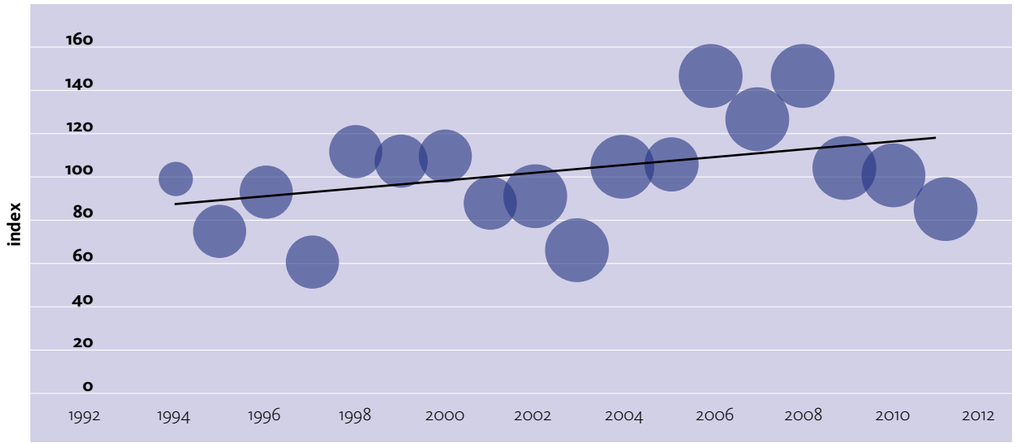

Adder, *Vipera berus* | *matige toename (p<0.05)*

Paai vanuit verschillende invalshoeken

Zeg ken jij de mosselman?
In april tot en met juni doen de mannetjes van de bittervoorns in kleurenpracht niet onder voor tropische aquariumvisjes. De mannetjes krijgen in deze tijd een sterk roze tot paars aangelopen kleur op de staart en een vel donker blauwe streek op de staartwortel. Ook ontwikkelen de mannetjes een grofkorrelige paaiuitslag op de kop. Bij paairijpe vrouwtjes groeit de anaalpapil uit tot een lange legbuis (zie foto).
In de paaiperiode zoeken de volwassen mannetjes een geschikte zoetwatermossel en vestigen hun territorium om de mossel heen. Dit is geen vaste plek, want als de mossel zich verplaatst, schuift het territorium mee! Het mannetje verdedigt dit territorium agressief tegen binnendringers (andere vissen, en andere mannetjes van de bittervoorn). Wanneer een paairijp vrouwtje het territorium binnendringt en zich niet door het agressieve mannetje laat verjagen, vertoont hij een gedragsverandering. Hij stopt met dreigen en tracht het vrouwtje naar de mossel te leiden. Het vrouwtje duwt haar legbuis in de uitstroomopening van de mossel. Op het moment dat er één of meer eitjes in de legbuis komen, vult deze zich met urine. Door de druk hiervan wordt de gehele legbuis hard en dringt deze diep in de mossel, tot in de kieuwholte. De eitjes worden door de urine uit de legbuis geperst en blijven in het kieuwweefsel van de mossel achter. De urine stroomt weg en de legbuis wordt weer slap. Dit alles gebeurt binnen een fractie van een seconde. Het mannetje strijkt nu enkele malen over de in en uitstroomopening en laat zijn homvocht boven de instroomopening stromen. De spermatozoën worden met het naar binnen stromende water naar de kieuwholte gebracht waar de eieren worden bevrucht. De eitjes en embryonale ontwikkeling vinden plaats in de beschermde omgeving van de mossel. Na ongeveer een maand komen de larven uit de mossel.

Samen scholen
De paaitijd van de brasem vindt plaats in april tot juni. Tijdens de paai concentreren de brasems zich in grote scholen. De paairijpe mannetjes krijgen in de paaiperiode paaiuitslag: kleine witte knobbeltjes op de kop en de rest van het lichaam, waarmee het contact met de vrouwtjes wordt vergemakkelijkt. De mannetjes hebben op de paaiplaats een territorium van circa 5 m^2. Uit dit territorium worden andere (kleinere) mannetjes verdreven. Vrouwtjes worden naar het territorium gelokt door snel heen en weer te zwemmen. Als een vrouwtje het territorium van het mannetje binnenkomt, probeert het mannetje vanaf de achterkant onder haar door te zwemmen en drijft haar de vegetatie in. Zodra het vrouwtje haar plakkerige eitjes over de vegetatie of boomwortels loslaat volgt de bevruchting door het mannetje. De plakkerige eitjes komen afhankelijk van de watertemperatuur binnen enkele dagen tot 2 weken uit.

Mannetje brasem in zijn territorium nabij een oever met elzenwortels. (Foto: Matthijs de Vos)

Brasemeitjes in elzenwortels. (Foto: Arthur de Bruin)

Ook zeeprikken dragen hun steentje bij
Op 23 mei gingen medewerkers van RAVON en de Zoogdiervereniging op zoek naar paaiende zeeprikken in de Sieg, een zijrivier van de Rijn in Duitsland, tegenover Bonn. De zeeprikken die hier eind mei paaien, zijn vanaf de Noordzee 400 kilometer de Rijn opgetrokken. Na de paai sterven de zeeprikken. Op de paaiplaatsen in de Sieg vonden we vijf zeeprikken. Vier zaten in of bij paaikuilen en één was een vrouwtje in slechte conditie. Waarschijnlijk had zij al gepaaid. We zagen hoe mannetjes paaikuilen bouwden. Ze pakken met hun zuigmond grote stenen en leggen die achter zich neer. Zo ontstaat een kuil en stroomafwaarts daarvan een hoefijzervormige wal van stenen. Ze wapperen met hun lijf in de kuil om het zand daaruit te spoelen. De kuilen plus stenen wal zijn wel anderhalve meter lang. Het afzetten van de eieren hebben we niet gezien. Dan slaat het mannetje zich om het vrouwtje heen. Door de druk van het mannetje laat het vrouwtje wat eitjes gaan. Dat herhaalt zich totdat de prikken uitgepaaid zijn. Een vrouwtje heeft wel 200.000 eitjes.
Vorig jaar werden langs de grote rivieren in Nederland in deze tijd van het jaar enkele tientallen dode zeeprikken gevonden, maar daar hebben we dit jaar nog geen meldingen van.

Arthur de Bruin (bittervoorn en brasem) & Johan Thissen (zeeprik)

Man bittervoorn bij mossel

Man in paaikleed met paaiuitslag

Vrouw met legbuis. (Foto's: Arthur de Bruin)

(Foto's: Arthur de Bruin)

De amfibieschimmel in Groessen

Inleiding
De ergste infectieziekte die gewervelden ooit heeft getroffen is chytridiomycose. Deze ziekte treft een groot aantal soorten amfibieën en de gevolgen kunnen desastreus zijn voor individuen en soorten (IUCN, Amphibian Conservation Summit, 2005). Chytridiomycose is de ziekte die het resultaat is van een aanhoudende infectie van de huid van een amfibie met de schimmel *Batrachochytrium dendrobatidis* (Bd). Wereldwijd veroorzaakt chytridiomycose massale sterfte onder amfibieën en hiermee wereldwijd dalingen in populatietrends. De schimmel is wijd verspreid in Europa en is recentelijk door RAVON ook in Nederland ontdekt (Spitzen – van der Sluijs *et al*., 2010). De ontdekking van de aanwezigheid van Bd in Nederland is relatief recent. In het in 2010 verschenen rapport werd de aanbeveling gedaan dat het, gezien het gevaarlijke karakter van deze schimmel, noodzakelijk is om op korte termijn onderzoek uit te voeren naar de daadwerkelijke consequenties op inheemse soorten.

Mijn monitoringscollega (F. Wielink) en ik hebben deze handschoen opgepakt en bij het Prins Bernard Cultuurfonds (het Prikkebeenfonds) ondersteuning gevraagd om in 2011 en in 2012 enkele poelen in de omgeving van Groessen maandelijks te onderzoeken en het infectiepatroon in de daar voorkomende soorten te volgen.

Dit artikel geeft een eerste overzicht van de resultaten van het onderzoek in 2011, aangevuld met de data die wij reeds in 2009 hebben verzameld in het kader van het nationale project van RAVON.

Methodiek
Het bemonsteren van amfibieën op de schimmel kan op een niet-invasieve manier. De schimmel hecht zich aan de opperhuid en door met een steriel wattenstaafje over de onderbuik, de pootjes en de zwemvliezen te strijken kan het DNA van de schimmel worden verzameld (zie foto). Bij larven van kikkers en padden kan dit door met het wattenstaafje voorzichtig over de monddelen te wrijven, bij larven van salamanders kan de schimmel al wel over het hele lichaam zitten. De wattenstaafjes werden ingevroren met een korreltje silicagel erbij bewaard tot ze werden opgestuurd naar de vakgroep diergeneeskunde van de Universiteit Gent (België). Daar werd de aanwezigheid en de hoeveelheid van het DNA van de schimmel door middel van real time taqman PCR geanalyseerd.

Naast het nemen van de chytride monsters, werden de dieren in 2011 ook gemeten en gewogen. We vingen de dieren met een schepnet, of door de nacht ervoor fuiken te plaatsen.

Onderzoeksgebied
Het onderzoeksgebied bestaat uit drie wateren in de omgeving Groessen (zie foto's). Op één locatie liggen twee tuinvijvers en op de andere locatie, op een terrein van Staatsbosbeheer liggen drie poelen die bij hoog water met elkaar in verbinding staan. We zien deze wateren daarom ook als één. Deze plek wordt extensief begraasd door ponies. In de tuinvijvers zijn de meest voorkomende soorten kamsalamanders, kleine watersalamanders en groene kikkers en in het terrein van Staatsbosbeheer zijn dat kleine watersalamanders, groene kikkers en rugstreeppad. We hebben alle voorkomende soorten bemonsterd, zowel volwassen dieren, juvenieltjes en larven.

Verzamelen DNA bij een gewone pad. (Foto's: Jelger Herder)

	totaal	2009	2011
Kamsalamander	42	0% (0/2)	2,5% (1/40)
Kleine watersalamander	102	0% (0/7)	6% (6/95)
Gewone pad	2	0% (0/1)	0% (0/1)
Groene kikkers spp.	175	3% (1/30)	18% (26/145)
totaal	321	2,5% (1/40)	12% (33/281)

Resultaat & bespreking
In 2009 zijn we eind mei 1x gegaan, in 2011 zijn we 7x gegaan in april, mei, juli, augustus en in september. Helaas zijn de monsters die in mei en in juli genomen kwijt geraakt en zijn niet geanalyseerd.

In totaal zijn, in 2009 en in 2011, 321 individuen bemonsterd. In totaal 175 groene kikkers, 102 kleine watersalamanders, 42 kamsalamanders en 2 gewone padden. De meeste dieren zijn in 2011 bemonsterd en de prevalentie ligt in 2011 ook bijna 5x hoger dan in 2009 (12% vs. 2,5%). Van de dieren van het groene kikker complex is 18% drager van de schimmel. In 2009 was dit ook de enige soort die de schimmel had, maar dit percentage was veel lager (3%). In 2009 hebben we van de kamsalamander, kleine watersalamander en de gewone pad hele lage aantallen bemonsterd. Te lage aantallen om met een bepaalde betrouwbaarheid te kunnen zeggen dat de dieren de schimmel niet bij zich dragen. Ook in 2011 is van de gewone pad slechts één individu bemonsterd, en hiervoor geldt dus hetzelfde.

Vervolg
In 2012 gaan we verder met dit project, dankzij de steun van het PBCF. Maandelijks bezoeken we de poelen en proberen minstens 30 dieren uit elk water te vangen en te bemonsteren. In 2013 zal ik een overzichtsartikel presenteren van onze eindresultaten.

Dankwoord
Hartelijk dank voor de constructieve bijdrage aan dit project aan Piet Dijkstra en Staatsbosbeheer voor toegang tot de terreinen, Layze Hoogland en Veerle Snijders (stagiaires HAS Den Bosch) en Annemarieke Spitzen (RAVON).

Gerrit Kolenbrander

De onderzoekslocaties in de omgeving Groessen. Links de tuinvijvers en rechts de poelen op het terrein van Staatsbosbeheer (Foto's: Tonnie Woeltjes)

Groene kikker, kamsalamander, kleine watersalamander en rugstreeppad. (Foto's: Jelger Herder)

Hemelvaartweekend 2012

Het 26e Hemelvaartweekend van RAVON werd dit jaar gehouden in de provincie Noord-Brabant van 16 t/m 20 mei. Als uitvalsbasis had Sandra van Loon een zeer geschikte kampeerboerderij gevonden in Loon op Zand, waar slaapplaats was voor 50 deelnemers. Omdat er ook nog mensen elders sliepen en anderen een enkele dag deelnamen, was het totaal aantal deelnemers ruim boven de vijftig.

Zoals tijdens al deze weekeinden stond het verzamelen van waarnemingen van reptielen en amfibieën (en in mindere mate ook vissen) centraal. Bij de selectie van de te bezoeken gebieden is rekening gehouden met reeds bekende verspreidingsgegevens: er zijn gebieden bezocht waarvan weinig gegevens bekend zijn, maar ook topgebieden waar nieuwe waarnemers de kans hadden veel soorten te leren kennen.

De avonden werden besteed aan een excursie naar een boomkikkergebied (geleid door Kees Marijnissen), de soortenquiz (quizmaster Jarno Beijk) en een lezing over de historische verspreiding van de boomkikker in Nederland door Rob Lenders.

(Foto: Annemarie van Diepenbeek)

Ook dit weekend was weer zeer geslaagd te noemen, zeker ook door de prettige sfeer. Het aantal aangetroffen soorten reptielen, amfibieën en vissen is nog niet bekend.

Peter Frigge

Anekdote hemelvaartweekend 2012: "Als dat geen kamsalamandereitje is dan... eet ik het plantje op... ". (Fotograaf wil graag anoniem blijven...)

De witvingrondel

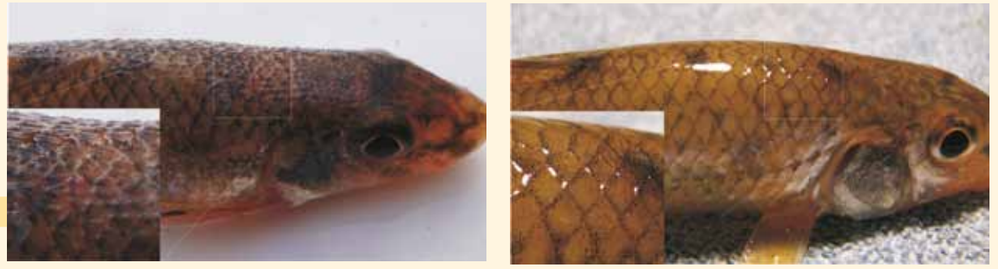

Witvingrondel (links) en riviergrondel (rechts) met detail van de kieltjes. (Foto: Frank Spikmans)

Eind jaren '90 werd in de Duitse Rijn, niet ver over de Nederlandse grens, de witvingrondel (*Romanogobio belingi*) ontdekt. Deze soort komt oorspronkelijk voor in de Donau en rivieren rond de Zwarte Zee. Het leefgebied van de witvingrondel bestaat uit traag stromende laaglandrivieren met een zandige bodem.

In 2004 werd de witvingrondel ook in Nederland gevonden, in de Waal. Uit onderzoek in de rivieren in de jaren daarna is gebleken dat de witvingrondel tegenwoordig wijd verspreid in onze grote rivieren aanwezig is en hier de plaats van de riviergrondel ingenomen heeft.

Dat het jaren duurde voordat de soort ook bij ons werd gevonden is niet verwonderlijk. De witvingrondel lijkt namelijk sprekend op de riviergrondel: karperachtige bodembewoner, twee bekdraden, zo'n 10 tot 15 cm groot en gevlekte flanken. Als we beter kijken zien we wel verschillen. Een belangrijk veldkenmerk is de aanwezigheid van kieltjes op de schubben achter de kop van witvingrondel (zie foto). Bij de riviergrondel zijn deze afwezig en zijn de schubben glad. Ook heeft de witvingrondel vaak langere bekdraden, minder duidelijk gevlekte vinnen en is deze slanker gebouwd.

Onderzoek aan geconserveerde exemplaren in musea wijst uit dat er vroeger alleen riviergrondels in onze grote rivieren voorkwamen. De witvingrondel wordt daarom niet gezien als een inheemse soort die we altijd over het hoofd hebben gezien. Of de witvingrondel hier is uitgezet of zelf is komen zwemmen door het Main-Donaukanaal is onduidelijk.

Bekend is dat de witvingrondel toleranter is ten aanzien van watervervuiling en stijging van de watertemperatuur dan de riviergrondel. Mogelijk heeft de witvingrondel niches van de riviergrondel ingenomen, nadat de dichtheden van de riviergrondel door de slechte waterkwaliteit in de tweede helft van de vorige eeuw afnam.

Frank Spikmans

Meer lezen? Spikmans, F. J. Kranenbarg & N. van Kessel, 2011. Witvingrondel een invasieve exoot in Rijn en Maas. De Levend Natuur 112: 97-100.

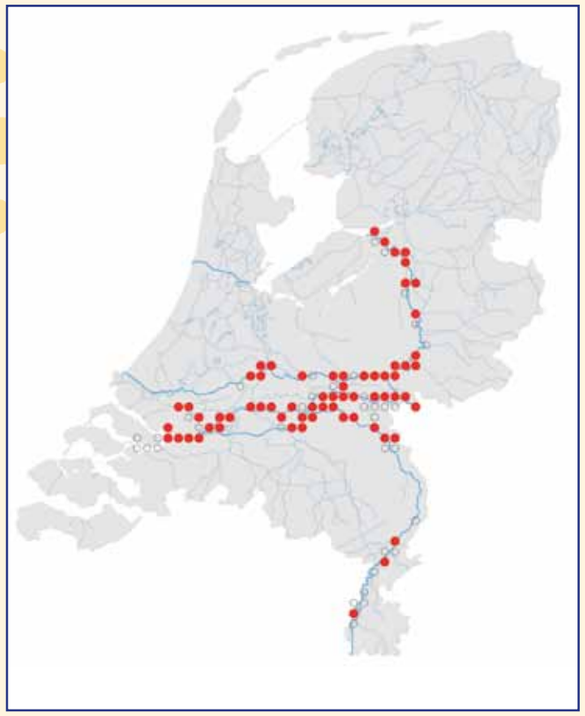

Actuele verspreiding witvingrondel juni 2010. (Bron: RAVON)

Nieuwe namenlijst Nederlandse vissoorten; werkdocument versie 2

Naar aanleiding van het verschijnen van het nieuwe handboek van Europese zoetwatervissen (Kottelat & Freyhof, 2007) bleek het nodig de gehanteerde Nederlandse en wetenschappelijke namen van een aantal vissoorten te herzien. De nieuwe namen die in dit handboek genoemd worden, zijn in de meeste gevallen door RAVON overgenomen. In tabelvorm wordt een complete lijst weergegeven van de Nederlandse vissoorten en hun wetenschappelijke naam. Daar waar veranderingen zijn doorgevoerd, wordt dit onder de tabel toegelicht.

RAVON hanteert deze namenlijst in haar publicaties. Vast staat dat de taxonomie geen statisch gebeuren is. Er worden continue nieuwe inzichten opgedaan, zodat regelmatig herziening van deze lijst nodig blijft. Om deze reden wordt deze lijst in een werkdocument gepresenteerd.

Het werkdocument is in 2010 opgesteld maar velen zijn hiervan (nog) niet op de hoogte. De lijst is gratis te downloaden op www.ravon.nl > Soorten > Vissen.

Frank Spikmans & Kris Joosten

Activiteitenoverzicht

(Foto: Arnold van Rijsewijk)

Vissenweekend 21 t/m 23 september 2012
Het jaarlijkse vissenweekend zal dit najaar plaatsvinden in Zuid-Holland. Tijdens dit weekend ligt de nadruk op het verzamelen van zoveel mogelijk gegevens over het voorkomen van vissen. Ook met het oog op het completeren van de data voor de Vissenatlas Zuid-Holland. Het programma en de kosten voor het weekend zijn nog niet bekend. Kijk op www.ravon.nl onder Activiteiten bij Vissenweekend 2012 voor de actuele informatie en wijze van aanmelding.

Arthur de Bruin

RAVON-dag 2012
De RAVON-dag zal dit jaar plaatsvinden op zaterdag 10 november 2012 in het Linnaeusgebouw van de Radbouduniversiteit aan de Heyendaalseweg te Nijmegen. In september zullen wij het programma van deze dag presenteren. We lichten wel al een tipje van de sluier op en geven het thema van de dag vrij: 'grensoverschrijdend'. Een fascinerend thema met een bijzondere invulling! Dus noteer de dag alvast in uw agenda.

Kris Joosten

Datum	Aanvang	Locatie	Titel
07-07-2012	10.00 u	Zuid-Holland	Excursie zegenvisserij brakwater Rockanje
28-07-2012	09.30 u	Gelderland	Reptielenexcursie Loenermark
04-08-2012	10.00 u	Gelderland	Op zoek naar de donderpad bij Aalten
04-08-2012	16.00 u	Zuid-Holland	Bittervoornexcursie Nieuwenhoorn
11-08-2012	09.30 u	Gelderland	Reptielenexcursie NP Veluwezoom
18-08-2012	09.30 u	Gelderland	Reptielen- en amfibieënexcursie Doornspijkse heide
31-08-2012	20.00 u	Gelderland	Avondexcursie donderpadden in de schijnwerpers
01-09-2012	10.00 u	Zuid-Holland	Visexcursie Volkerak
15-09-2012	10.00 u	Gelderland	Beekvissen in de Berkel en Ramsbeek
05-10-2012	19.30 u	Gelderland	Avondexcursie in de schijnwerper

Er zullen de komende maanden veel excursies en andere activiteiten gepland worden: kijk voor actuele informatie op de activiteiten pagina op de RAVON website!
Wilt u uw activiteit(en) opnemen in deze nieuwsbrief, geef dit dan door aan de redactie: k.joosten@ravon.nl

Contactpersonen

Regiocoördinatoren en Werkgroepen (gesorteerd op voornaam)

Naam	Regio/werkgroep	Contactgegevens		Projecten MA	MR	VO RA	MV
Annie Zuiderwijk	Duinen Eilanden	a.c.m.zuiderwijk@uva.nl	020 6255103		■		
Antje Ehrenburg	Duinen Waternet	antje.ehrenburg@hccnet.nl	023 5248391		■		
Arnold van Rijsewijk	West-Brabant	a.rijsewijk@ravon.nl	024 7410600		■		
Carla van der Maas	Het Gooi	carlavandermaas@live.nl	06-38393861	■			
Conn Barrett	Duinen Zuid Holland	connpbarrett@yahoo.com	071 5790341		■		
Dick van Dorp	Drenthe & Groningen	dvandorp@home.nl	0593 525620		■		
Domin Dalessi	Noordoost-Brabant	d.dalessi@onsbrabantnet.nl	040 2855216		■		
Fabrice Ottburg	Werkgroep Poldervissen	fabrice.ottburg@wur.nl	06 51527364				■
Gerrit Kolenbrander	Gelderland	g.kolenbrander@versatel.nl	06 42900618	■	■	■	
Gert Jan Blankena	Vissenwerkgroep De Prik	g.blankena@upcmail.nl					■
Jelger Herder	Vissenatlas Noord-Holland	j.herder@ravon.nl	024 7410608			■	■
Jeroen Huisman	Vissenwerkgroep Groningen/Drenthe	jeroenhuisman@hotmail.com					■
Jeroen Reinhold	Flevoland	reinhold@landschapsbeheer.net	0320 294939		■		■
John Melis	Friesland	johnmelis@chello.nl	06 46524630	■		■	■
Leon Wieteler	Twente	leonwieteler@chello.nl	0545 473185	■			
Martin Albers	Twente	ravon@concepts.nl	06 38229941	■		■	
Martin Melchers	Omgeving Amsterdam	martmelchers@gmail.com	020 6650925		■		
Marcel Gutter	Utrecht	marcel.gutter@provincie-utrecht.nl	030 2582589		■		
Matthijs de Vos	Gelderse vissers	geldersevissers@gmail.com	06 24495775				■
Michel Kapelle	Zeeland	mawkapelle@gmail.com	06 22984575	■			
Paul vd Linden	PWN Noord-Holland	paul.vd.linden@pwn.nl	06 51419637	■	■		
Pedro Janssen	Adderonderzoek NL	pedro@plex.nl	0478-514805			■	
Richard Struijk	Visatlas Zuid-Holland	r.struijk@ravon.nl	024-7410607				■
Robert Top	Noord-Holland	idranor@hotmail.com	06 21273494	■		■	
Ruud Luntz	Duin en Kruidberg	r.luntz@natuurmonumenten.nl	06 54295218		■		
Sander Hunink	Noordoost-Brabant	s_hunink@hotmail.com	06 18370282			■	■
Stephan Huijgens	Drenthe & Groningen	danzigiv@gmail.com	06 53325705	■		■	
Teddy Dolstra	Friesland	teddydolstra@hetnet.nl	06 21686354				■
Ton Lenders	Limburg	tlenders@home.nl	0475 537045		■		
Wim Andela	Friesland	w.andela1@kpnplanet.nl	058 2882693		■		
Wim vd Heuvel	Noordoost-Brabant	wam.heuvel@home.nl	06 14425177	■		■	
Wim de Wild	Utrecht	wim.de.wild@ziggo.nl	030 6963771	■			

MA = Meetnet Amfibieën
MR = Meetnet Reptielen
VO RA = Verspreidingsonderzoek Reptielen en Amfibieën
MV = Meetnet Beek- en Poldervissen

Heeft u vragen of opmerkingen over het Meetnet Beek- en Poldervissen, neem dan contact op met Richard Struijk, r.struijk@ravon.nl

Kansen voor de heikikker?

De heikikker (*Rana arvalis*) is een streng beschermde soort. Als deze kikker aangetroffen wordt op plekken waar een projectontwikkelaar huizen en wegen wil bouwen, dan heeft hij een probleem. Wegjagen, negeren of het leefgebied ongeschikt maken, kan en mag niet. In de media wordt regelmatig beweerd dat een beschermd dier bouwplannen tegen houdt. In de praktijk gebeurt dat echter bijna nooit. Meestal wordt het verlies aan leefgebied gecompenseerd door de aanleg van nieuw leefgebied. Om te voorkomen dat door de bouwwerkzaamheden dieren worden gedood, moeten deze soms worden weggevangen en naar het nieuwe leefgebied gebracht.

Het verhaal in het boek "Kansen voor de heikikker?" is gebaseerd op een meerjarig project voor onderzoek en bescherming van heikikkers in het plangebied Meerstad in Groningen. Het is gebaseerd op wat er zich in de werkelijkheid afspeelde en gaat vooral over de ervaringen van de veldwerker die de uitvoering deed. Een veldwerker werkt in de overgang van de natuur en de mensenwereld om de flora en fauna te onderzoeken en te beschermen. Beleving speelt daarbij een belangrijke rol. Zonder beleving worden onderzoeksvragen niet gesteld, zonder je hart kun je niet echt zien.

De veldwerker is een onderzoeker die probeert de dieren te leren kennen, en te begrijpen wat er nodig is om ze te beschermen. Vervolgens moet hij de vertaalslag van de natuurbelangen naar die van de mensenwereld maken. De noodzaak voor bescherming is soms moeilijk uit te leggen aan mensen die de natuur niet kennen. Er worden vooral verstandelijke, menselijke argumenten gebruikt. Cijfers en analyses moeten duidelijk maken dat bescherming nodig is. Dan blijkt soms dat de beleving de doorslag geeft voor meer en beter begrip en het nemen van beschermende maatregelen.

De eerste inschattingen van de situatie van de heikikkers in het plangebied blijken niet helemaal te kloppen. De ondernomen acties zijn misschien niet goed. De veldwerker twijfelt. Kan hij de projectontwikkelaar ervan overtuigen dat de Veenwieden behouden moeten blijven omdat er heikikkers leven?

Naast het verhaal staan in het boek veel wetenswaardigheden over de heikikker. Deze worden weergegeven in korte kaderteksten met veel bijzondere foto's. Het boekje is 80 pagina's dik, full color, te bestellen via de RAVON-website (winkel) en kost € 13,50 (exclusief verzendkosten). Eerder verschenen in dezelfde serie: "De tocht van een jonge hagedis" (2005), "Een rugstreeppad in de polder" (2006) en "Het verborgen bestaan van de gladde slang" (2008).

Arnold van Rijsewijk

